

Die Plek en Roeping van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in 'n Postmoderne Wêreld: Riglyne vir Kerklike Hernuwing

Prof. L.O.K. Lategan

Synopsis

This article examines the role and position of the church in a postmodern society. The focus of the article is on the Dutch Reformed Church and the current debate within the Afrikaans churches on their role in a changing society. The article refers to three developments which impacted on the role of the church during the last four decades. These developments are the influence of and reaction to the zeitgeist on the identity of the church; the church's racial understanding and the declining role of the DRC as "state" church in society. The article provides several guidelines for the church to react to the demands from the changing society. The emphasis is laid on the centrality of the Bible and the understanding of contemporary society. The needs of churchgoers in the postmodern world cannot be ignored but should be informed through Biblical guidelines. These guidelines are contextualized.

1. Agtergrond

Niemand sal dit betwyfel dat veral die Afrikaanse ("tradisionele") kerke tans oor hulle plek en roeping onseker is nie. Hiervan getuig die briewekolomme in die koerante, gerugte doen die rondte dat die Nederduitse Gereformeerde Kerk aan die skeur is en die gesprekke en vrae of die kerk nog relevant is? Die eerste algemene predikante konferensie van die Nederduitse Gereformeerde Kerk wat pas in Bloemfontein gehou is (Junie, 2005), is 'n bewys hiervan.

Dat die kerk dus met 'n hand-in-eie-boesem-aksie besig is, kan nie misgekyk of ontken word nie. Die kerk moet haarself weer ontdek (sien Naudé, 2005). Lidmate begin twyfel aan die geloofwaardigheid van die kerk om hulle behoeftes aan te spreek. In dié verband vra Cilliers (2001: 126) of die kerk nog geglo kan word?

Hierdie gesprekke is nie net tot die kerk *as instituut* beperk nie. Vrae oor God, die teologie en geloof is ook volop in omloop. Die “Nuwe Hervormers” het die aktualiteit van kerk en geloof op die tafel gesit. Tereg merk Lubbe (2003: 398) op dat “Die tyd is ryp dat Afrikaanse Christene in Afrika onsettend eerlik oor die verband tussen geloof, kultuur en eksistensie sal besin. Verontwaardiging oor of dreigemente teen die huidige debat sal nie dié besinning help nie. Dit bly egter ’n besinning vanuit ’n geloofsbelydenis op grond van God se gesagvolle openbaring van God: in sy skepping; in Jesus Christus; in sy Woord.” Durand (2002b: 67) merk verder op dat “die gereformeerde geloof veel meer is as die aanvaarding van ’n aantal ewige waarhede, maar dat dit ’n manier is om met die Bybelse boodskap te worstel in ’n dinamiese historiese proses ...” Twee nuwe boeke deur Burger (2005) en Naudé (2004) is voorbeelde hiervan. Burger skryf oor roeping, hoe om daarvoor duidelikheid te kry en die lesse wat gelowiges en gemeentes uit die roepingsverhale in die Bybel kan leer sodat gelowiges én gemeentes groter duidelikheid oor hulle rol as gelowiges en die kerk kan kry. Naudé besin oor God. Vir hom gaan dit eerder oor “hervertolk” as “prysgee”. ’n Mens se godsbegrip kan in ’n eietydse idioom verstaan word sonder om die wese van daardie begrip aan die tydsgees uit te lewer. Gelowig-wees beteken nie om blind/doof vir eietydse behoeftes te wees nie.

Daar word nie net vanuit die kerklike geledere oor haarself nagedink nie. In sy “biografie” oor die Afrikaners verwys Giliomee (2004: 224) na die sterk inslag van die Christelik-nasionale bewussyn en die invloed daarvan op die kerk en samelewing: Die kerk en samelewing is gerangskik aan die hand van *beginsels* wat direk vanuit die Skrif afgelees kon word (die grondslag van die Calvinisme). Giliomee wys ook op die beskouing van die verbondsteologie – toe en nou. Eers is dit gesien as ’n wetenskaplik-verantwoorde omgang met die verbond. Nou word dié teologie gesien as beweegrede vir die oorheersing van die een kultuur- en rasgroep bo die ander.

Hierdie ontwikkelings is egter nie beperk net tot die Suid-Afrikaanse konteks nie en dit is beslis ook nie nuut nie. In ’n gesprek tussen Berkouwer, Schillebeeckx en Oberman bekend as “*Ketters of voortrekkers*” (1970) word gepraat oor onder andere die gesag en die geloofwaardigheid van die kerk. In die gesprekke word gevra dat die teologie en die kerk meer krities na hulleself moet kyk en met hulleself moet omgaan. Meer as dertig jaar gelede vra Graafland (1973) of dit nie die einde van die “Gereformeerde Christendom” is nie? Vernuwing is nie vir hom verkeerd nie. Trouens dit hang saam met die karakter van die

Gereformeerde kerke wat *ás* kerk van die reformasie (*reformata-reformanda*) voortdurend moet vernuwe. Gereformeerde-wees (statiесе proses) moet altyd deur Gereformeerde-word (voortdurende vernuwing) gevolg word. Hy skryf:

Op dat nuwe, dat in het denken en doen van deze wêreld openbaar komt, moet de kerk zich positief instellen. Zo zal zij voortdurend in beweging zijn en verrijkt worden met en gecorrigeerd worden door steeds nieuwe inzichten. En een kerk, die zo afgestemd is op haar tijd, is waarlijk gereformeerde kerk. Zij gaat met haar tijd mee, en dat betekent verrijking en verdieping en verbreding (Graafland, 1973:17).

Die afleiding is voor die hand liggend: Die kerk as liggaam van Christus moet haarself voortdurend ondersoek en vra na die toepaslikheid van haar rol in die samelewing op 'n gegewe tyd (*kairos*). Dit word nie net noodsaak deur ontwikkelings en gebeure in die samelewing self nie, maar ook verder gestimuleer deur die ontwikkeling van onder meer die wetenskap (byvoorbeeld die hermeneutiek).

2. Probleemvraag en doel van artikel

Transformasie binne die Suid-Afrikaanse samelewing die laaste dekade het tot gevolg gehad dat die moraal verskuif het en dit het die kerk voor geweldige uitdagings gebring. Wat eers reg was, is nou verkeerd (bv. die teologiese regverdiging van Apartheid) en wat eers verkeerd was, is nou reg ('gays', die moontlikheid van 'gay'-huwelike, versagting oor die tweede doop). Waar die kerklike kapelaansdienste eers betrokke was by die oorlog in Angola word die oorlog nou as misdaad beskou. Eers is abortsie op aanvraag onwettig – nou is dit gewettig en moet assistensie in staatshospitale beskikbaar wees. Nagmaal was eers net vir diegene wat die belydenis van geloof afgelê het, nou is die kindernagmaal 'n algemene gebruik.

'n Mens wil begrip hê dat kerklidmate verward moet wees: Wie/wat is die kerk nou eintlik, wat is die doel van die kerk en hoe moet die kerk in 'n transformasie gedrewe samelewing verstaan word?

In hierdie artikel word drie gebeure binne die Nederduitse Gereformeerde Kerk krities bespreek en beoordeel. Die bedoeling hiervan is om die huidige rol van die Nederduitse Gereformeerde Kerk binne 'n postmoderne samelewing te begryp. Hierdie gebeure is:

- Die invloed van die *zeitgeist* op die kerk.
- Die kerk se siening van rasgebaseerde kerke.
- Die verlies van die kerk se tradisionele identiteit as staatskerk en haar rasionalisties-gekwalfiseerde bedieningspatrone.

Die artikel beoordeel hierdie drie gebeure teen die agtergrond van hoe om steeds 'n Bybels-gefundeerde kerk te wees - sonder om die eietydse lewenskonteks te ignoreer maar om ook nie daardeur opgeneem te word nie.

Vir doeileindes van die artikel val die klem hoofsaaklik op die Nederduitse Gereformeerde Kerk.

3. Gebeure binne die Nederduitse Gereformeerde Kerk

3.1 *Uiteenlopende tydsgeeste en die invloed daarvan op die relevansie van die kerk*

Dit is nie nuut vir die kerk om oor die tydgeses en relevansie na te dink nie. Vyf boeke oor 'n tydspan van meer as dertig jaar reflekteer iets hiervan. Hierdie boeke verteenwoordig uiteenlopende ideologieë wat die kerk en kerklike beskouings beïnvloed.

Johan Heyns se *Sterwende Christendom* (1969) handel daarvoor dat al die invloede in omloop die stem van die evangelie verskraal. Luister die kerk daarna, dan loop dit die gevaar om as kerk haar relevansie te verloor. Die mens en sy omgewing/kultuur kan nie die verklaringsbeginsel vir die Woord word nie. Onder geen omstandighede mag die kerk hierby aanpas of daardeur beïnvloed word nie. Die kerk moet dus nie na die tydsgees luister nie. Ruimte word gelaat dat die kerk wel van die tydsgees moet kennis neem sonder om daardeur opgeneem te word. Verstaan die kerk eger nie hierdie tydsgees nie dan is die gevaar groot dat die kerk haar boodskap wat sy het nie kan tuisbring nie. As die kerk die tydsgees ignoreer, dan word die boodskap van die evangelie verwyder van die mens in sy omstandighede. Die standpunt is duidelik: *Neem kennis van die tydsgees maar word nie een met die tydsgees nie*. Die vraag toe was dus hoe die kerk haar na die tydsgees moet oriënteer sonder om deur die tydsgees beïnvloed te word?

Wentzel van Huysteen se boek, *Teologie as kritiese geloofsverantwoording* (1986) was 'n eerste in sy soort wat begin het om binne die Suid-Afrikaanse konteks krities met die teologie en teologiese uitsprake om te gaan. Hierin word 'n rasionaliteitsbenadering tot die teologie gevolg: Antwoorde kan nie meer voor die handliggend wees nie; dit moet geverifieer kan word en mag nie die konteks ignoreer nie. Wetenskaplik gesien, het Van Huysteen 'n vernuwing binne die teologiese denkraamwerk geïnisieer. Vir die kerk en die belydenisskrifte het dit ook 'n bepaalde betekenis. Sy model laat nie ruimte vir die verabsoluttering van teologiese modelle nie. Waar dit gebeur, kom ons by wat hy noem 'n

“geïsoleerde ghetto-teologie” (Van Huysteen, 1986: 197). So ’n benadering oorheers dan religieuse ervaring (Van Huysteen, 1986: 154). Toegepas op die belydenisskrifte, sê hy dat ons belydenisskrifte nie eindpunte is nie, maar vertrekpunte. Geen belydenisskrif kan meer letterlik of konfessionalisties gelees word nie. Hy skryf verder:

’n Geloofsbelydenis is ’n dokument waarin die kerk Jesus Christus bely. Dit is nie die sistematiesing van opinies, oortuigings of ideale van bepaalde groepe mense nie. Dit is ook nie ’n gekanoniseerde program vir dogmatiese of etiese denke nie. ’n Geloofsbelydenis is egter ook nie ’n politiese, etiese of selfs religieuse platform vir die misbruik van die een of ander drukgroep ter wille van watter ideaal ook al nie (Van Huysteen, 1986: 201).

W.D. Jonker se *Selfs die kerk kan verander* (1998) weerspieël die worsteling van die Nederduitse Gereformeerde Kerk met haar politieke verlede. Hoewel die boek vanuit ’n outobiografiese perspektief geskryf is, bied dit ’n waardevolle kroniek oor die Nederduitse Gereformeerde Kerk se dwaling oor rasseverhoudings en dat ras en nie geloof nie die rede was waarom ’n lidmaat aan ’n kerk kan behoort. Van belang vir hierdie studie is die feit dat die kerk eers “toe” was en nou “oop” (sien ook paragraaf 3.2). Dit is juis hierdie kopernikaanse skuif wat baie lidmate verward gelaat het. Hoe kan een Bybel twee uiteenlopende ideologieë onderskryf? Ben du Toit se *God? Geloof in ’n postmoderne wêreld* (2000) pleit dat kerk en geloof in ’n postmoderne raamwerk vertaal moet word. Hy argumenteer dat die mens se premoderne teologiese denke en kerkbeskouing in ’n postmoderne beskouing geïntegreer moet word omdat dit die norm van die tydsees is. Indien die kerk en gelowiges nie hierdie postmoderne konteks verstaan nie, dan verloor die kerk haar relevansie en kan die lidmaat se geloofservaring in ’n postmoderne wêreld nie begelei word nie. In nog ’n werk, *Sprakeloos oor God* (2005), wat hy nie as opvolg op die vorige werk beskou nie, word die vraag voortgesit oor hoe in God in ’n vreemde wêreld geglo moet word. Hy wys daarop dat die rasionaliteit van die modernisme (alles moet rasioneel verklaar word) God en godsdiens oorbodig gemaak het. Die postmodernisme het wel die gevaar van *nihilisme* maar dit het die waarheid onderstreep dat ’n onvervreembare reg van ’n mens is. Die postmodernisme het dit kom benadruk dat geloof sin aan die lewe gee en dat dit lewenskwaliteit kan verhoog (Du Toit, 2005:199 - 206). ’n Vraag wat Du Toit ook aanspreek, is of die klassieke Christelike geloof sal oorleef. Hiermee bedoel Du Toit die geloofstradisies van die hoofstroomkerke waarvan die gereformeerde tradisie een is. Dit is kerke met Skriftuurlik geformuleerde standpunte. ’n Eerste (negatiewe) antwoord hierop is dat die hoofstroomkerke nie deel in

die groei van die Christelike godsdiens wêreldwyd nie. Dit is hoofsaaklik die charismatiese kerke wat daarin deel – juis dié kerke wat teen die starre dogma van die hoofstroomkerke is. Vir Du Toit (2005: 214) is daar gevaarligte vir die voortbestaan van die Nederduitse Gereformeerde Kerk maar *nie* die Christelike geloof nie – dit sal voortbestaan ongeag. Die ongekende wêreldwye belangstelling in die verkiesing van die pous is 'n bewys dat mens nog 'n behoefte het aan geïnstansionaliseerde waarhede/belydenisse. Dit het nou tyd geword dat die fundamentele geloofswaarhede van die gereformeerde geloof weer gestel moet word. Dit is hierdie verlies aan en verwarring van ons gereformeerde identiteit wat lidmate verward laat en mense laat twyfel oor die vermoë van die kerk om betroubare leiding te gee (Du Toit 2005: 213). Die gereformeerde tradisie sal herwaardeer moet word – tussen die slaggate van die postmoderne nihilisme en die rasonele bewysvoerings (Du Toit 2005: 214 - 216).

3.2 Die teologiese verwarring van lidmate oor kerklike beleid-standpunte

Dit is duidelik dat kerklidmate verward moet wees oor die teologiese beskouings van sake oor kerkeenheid en wie lidmaat van 'n bepaalde kerk mag wees.

In *Ras, volk en nasie en volkereverhoudinge in die lig van die Skrif* (RVN) (1974) val die klem op kerke vir elke rasse groep. Die kerk is kultuurgebonde, lidmaatskap hang van etniese oriëntasie af. 'n Direkte koppeling tussen kerk en volk bestaan dus. Oor die profetiese roeping van die kerk vanuit 'n Ou Testamentiese perspektief skryf die verslag:

... (die kerk – outeur se invoeging) moet (hom) (sic!) beywer om die seëninge van die evangelie konkrete gestalte in die lewe en die sosiale strukture van 'n volk te laat verkry, aan die ander kant sal hy (sic!) die moderne neiging vermy om ongekwalifiseerd alle verskeidenheid tussen volke uit te wis (RVN 1974: 24).

Uit 'n Nuwe Testamentiese perspektief val die klem op die eenheid van die kerk te midde van die verskeidenheid van die kerk. Die eenheid van die kerk sluit die verskeidenheid nie uit nie. Die verskeidenheid van die kerk mag eger nie die eenheid van die kerk ophef nie. Die norm bly steeds die broederliefde (1 Joh. 4:11); diensbaarheid aan mekaar (Joh. 13: 14) en die gemeenskap van gelowiges om vir mekaar sorg te dra (1 Kor. 12: 25) (RVN, 1974: 36 - 37).

Twee sake kom dus uit die RVN na vore:

- Eerstens die Skriftuurlike beskouing van kerk as gekoppel aan die volk, etnisiteit en kultuur.
- Tweedens die onderlinge verantwoordelikheid teenoor mekaar.

Hiermee sal 'n mens moeilik fout mee kan vind. Die ontsporing kom egter in die vergestaltung van die kerk se roeping en die uitlewing daarvan. Die RVN (1974: 38) stel voor dat die vergestaltung hiervan “moet in die praktiese realiteite van die menslike situasies waarin die kerk hom in 'n gebroke werklikheid bevind, bepaal word.” Uit die geleedere van die Nederduitse Gereformeerde Kerk het 'n Ope Brief (Junie, 1982) gevolg. Hierin spreek die 123 ondertekenaars van die brief hulle uit teen die sosiale onreg van die dag en bid dat die brief duideliker rigting oor die koers van die kerk sal gee:

... dat geregtigheid, en nie bloot wet en orde nie, die rigtinggewende uitgangspunt in die reëling van die samelewing sal wees.

In sy bespreking van die Ope Brief skryf König (1982: 61, 62) dat geloof die enigste maatstaf vir kerklidmaatskap is. Hy beroep hom op die Nederlandse Geloofsbelydenis Artikel 27. Hierdie artikel handel oor ons geloof in 'n enige algemene kerk. König vra dat as die Ned. Geref Kerk die moeder is, hoe kan die dogter(kerke) die huis verbied word?

Asof die weerstand in die Nederduitse Geref Kerk self nie al genoeg was nie, het die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk se Sinode van 1982 'n *status confessionis* afgekondig en is die bekende/omstrede Belharbelydenis geformuleer. Hiermee saam is by die Wêreldraad van Gereformeerde Kerke se sinode in 1982 (Ottawa) en die Gereformeerde Ekumeniese Sinode in 1984 (Chicago) die Bybelse regverdiging van Apartheid as “kettters” gekwalifiseer.

Die afkondiging van 'n *status confessionis* het skokgolwe deur die Nederduitse Gereformeerde Kerk gestuur. Vir die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk was dit 'n oomblik van waarheid. Hierdie moeilike kerkhistoriese begrip verduidelik Smit (1984: 22) as “dat 'n Christen, 'n groep Christene, 'n kerk of 'n groep kerke oordeel dat 'n situasie ontstaan het, 'n oomblik van waarheid aangebreek het waarin niks minder as die evangelie self, hul mees basiese belydenis aangaande die Christelike evangelie, op die spel staan, sodat hulle verplig voel om daarvoor te handel.” Ook Runia (1988:109) steun die punt dat dit hier gegaan het om die waarheid van die evangelie wat in gedrang gekom het (sien ook Smit 1984: 28). Die praktiese implikasie van die *status confessionis* was dat die Nederduitse Gereformeerde Kerk se beleid oor rassegeskiedenis en die neerslag hiervan as *kettters* bekou is.

Die Nederduitse Gereformeerde Kerk se beleidsdokument *Kerk en Samelewing* (1990) was 'n poging om weg te kom van die beskouing van RVN rondom etnisiteit en kultuur in partikuliere kerklidmaatskap en die vernederende uitsprake van die “Ope Brief”, die daaropvolgende *status confessionis* en die gebeure in Ottawa (1982) en Chicago (1984). In Kerk en Samelewing word kerklike lidmaatskap deur die *geloof* gekwalifiseer. Die belydenis lui: “... geloof in die Drie-enige God en sy openbaring in die Skrif (is) die enigste voorwaarde vir lidmaatskap van die kerk van Jesus Christus” (*Kerk en Samelewing* 1990: 7; par. 42).

Dit is duidelik dat die teologiese standpunte rondom kerkeenheid en nierassigheid binne die Nederduitse Gereformeerde Kerk nog nie uitgeklaar is nie. Die beoordeling word gedoen aan die hand van drie kriteria wat Schrotenboer (1988:115) stel vir kerkeenheid. Hy bied dit in vraagvorm aan:

- Hoe kan die eenheid van alle gelowiges gemanifesteer word.
- Hoe kan alle protestanse kerke die *Una Sancta* onderskryf?
- Hoe kan eenheid ten midde van verskillende kerke uitdrukking vind?

Gemeet aan die drie kriteria is kerklidmate steeds in die duister oor die eenheid van die Nederduitse Gereformeerde Kerk. Johannes 15 bly 'n aanklag teen die verskeurdheid binne die kerk as liggaam van Christus.

3.3 Die kerk se verlies aan identiteit

Die Afrikaanse kerke – by name die Nederduitse Gereformeerde Kerk – het 'n groot omwenteling ondergaan. Waar die Nederduitse Gereformeerde Kerk eers as staatskerk beskou is (“Nasionale Party in gebed”) is dit tans een van die kleiner kerke en 'n randverskynsel. Twee bewyse vir die rol van die Afrikaanse kerke as staatskerk is die wyse waarop Artikel 36 van die Nederlandse Geloofsbelydenis verstaan is, naamlik 'n intieme verband tussen owerheid en kerk (Heyns, 1989: 333 e.v.) en die politieke rol van die kerk gedurende die Apartheidsregering (sien Meiring 2003, Durand, 2002a). Eers as die kerk gepraat het, het die owerheid aandag gegee. Durand (1984:123) merk tereg op dat dit in die verlede aanvaarbaar was om te sê dat noemenswaardige politieke verandering net kan plaasvind indien die Nederduitse Gereformeerde Kerk kan saamgaan met sodanige verandering.

Hiermee saam is die tradisionele Afrikaanse kerke ook nie meer die grootste kerk nie. Na bewering het 1,4 miljoen lidmate aan die Nederduitse Gereformeerde Kerk in 1985 behoort. Nou twintig jaar later het die getal gedaal tot rondom 'n miljoen (www.diekerkbode.co.za/18okt/hoofberig.html). Die

Christelike religie is ook nie meer die enigste religie nie. Godsdiensneutraliteit en verdraagsaamheid is tans die norm. Die huidige grondwet (1996) neem nie meer die vertrekpunt in sy afhanklikheid van God nie maar in die gelykheid van alle mense. Die grondwet beskerm ook alle godsdienste en gee nie voorkeur aan 'n bepaalde godsdiens nie.

Nog 'n terugslag vir die kerk is die vraag of die kerk nog relevant in 'n postmoderne wêreld is. Dit is duidelik dat daar 'n groeiende sug is na spirituele ervarings maar dat dit nie noodwendig verband hou met godsdiens en/of 'n kerk nie. Daar is 'n soeke na God maar dit is nie gekoppel aan 'n kerk nie. Terselfdertyd moet die kerk haar ook weer heroriënteer aan 'n veranderde kultuur [sien die studies van Van Niekerk (1998) en Nel (2003)]. Hiermee saam moet gevra word of die kerk kan tred hou met 'n veranderde tegnologiese milieu – iets waarna Rossouw (2005) verwys as die “videosfeer”. 'n Nuwe tegnologiese milieu het die kerk via die televisie en die internet “naby” gebring. 'n Direkte implikasie is dat ek nie meer nodig het om ruimtelik kerk toe te gaan nie maar kan nou (ook) in die kuberruim aanbid. Hiermee saam is die oordrag van religie minder op die rasonele gefokus en kry emosie ook plek in die bediening. Dit spreek mense aan – nie net vanweë die bewuswording van emosionele intelligensie (sien Goleman 1996, Goleman 1998) nie maar ook lidmate se reaksie teen die starre dogmatiek en koue rasionaliteit en die verwelkoming van 'n godsdiens wat rede, liggaam en emosie insluit. Van Niekerk (2005: 1) sê ons “dink veels te serebraal oor die geloof, so asof geloof slegs iets is van die rede en die verstand.” Hy sien geloof eerder as 'n lewenswyse. Dit blyk uit onder meer die bergrede (Matteus 5 - 7) en die gelykenis van die barmhartige samaritaan (Lukas 10: 25 - 37). Hoe 'n mens ookal na die Heidelbergse Kategismus kyk, 'n mens sou moeilik kan ontken dat die Vraag en Antwoord styl nie rasionalisties gekwalifiseerd is nie. Hiermee word nie gesê dat rede en emosie/belewing nie saam plek het in die godsdiens nie. Die Heidelbergse Kategismus Sondag 7, Vraag 21 definieer (sic!) geloof as kennis (rede) en vertrou (emosie/belewing).

'n Ware geloof is nie alleen 'n vasstaande kennis waardeur ek alles wat God in sy Woord aan ons geopenbaar het vir waar aanvaar nie, maar ook 'n vaste vertrou wat die Heilige Gees deur die Evangelie in my hart werk.

Dat die rede die emosie/belewing oorskadu het, is nie te betwyfel nie. Die sprekendste voorbeeld is seker die aflegging van die openbare belydenis van geloof wat aan leeftyd/ouderdom/skoolvlak gekoppel is. Hierdie eensydige benadering het die kerk arm gemaak om die mens as

gees/siel/rede/liggaam in die erediens te betrek. 'n Oordrewe rasionalistiese benadering laat weinig ruimte vir sake soos gereformeerde askese wat 'n oefening in vroomheid is (Douma, 1983: 151 - 157; Hand. 24: 16) en Christelike meditasie wat moet uitloop op 'n dieper beleving van die verhouding met God (Nicol 1989a: 51, 1989b).

3.4 Bespreking

Die sake hierbo bespreek, het dit duidelik uitgewys dat 'n kerkbeskouing nodig is wat nie deur die tydsgees opgeneem word nie, maar wel die tydsgees reflekteer. Lidmate moet hierin begelei word. Geen gemeentebou en/of –vernuwing kan plaasvind as lidmate nie 'n gemeenskaplike verstaan van die kerk en haar doel het nie. Hiervoor moet die *bestaande* belydenisskrifte weer hersien word. Die vraag is of hierdie belydenisskrifte toereikend is om die vraag na gereformeerde kerkwees te ondersteun (sien Durand, 2002a: 65). Dominees/pastore/teoloë moet die vraag na die wese en die roeping van die kerk ook in hulle preke na vore laat kom. 'n Navolgenswaardige riglyn word deur Jonker neergelê. In sy bespreking van Jonker se ekklesiologie wys Van Wyk (1989: 82 - 83) op die nugtere standpunte van Jonker, naamlik dat die kerk oor alle sake moet praat, maar op kerklike wyse. Hy skryf verder dat “die kerk is relevant en moet relevant wees, op die basis van die evangelie .... as verkondiger van die evangelie en in die gestalte van ootmoed, navolging en dissipelskap”. In die gesprek oor die aard en plek van die kerk in 'n postmoderne wêreld behoort aandag aan die volgende drie vrae gegee te word:

- Kan die kerk losstaan van die tydsgees en tot watter mate – indien enige – kan dit deur die tydsgees beïnvloed word?
- Is die belydenisskrifte nog relevant in 'n postmoderne samelewing? Is die idioom van die belydenisskrifte versoenbaar met die verwysingsraamwerk van lidmate?
- Hoe benader die kerk 'n kultuur-eie bediening gerig op taal en tradisie sonder om in die politiek van die dag verstregtel te raak?

Dié vrae sal in die volgende paragraaf weer aan die orde kom.

4. Riglyne vir kerk-wees in 'n veranderende samelewing

Joubert (2005: 1) sê dat die gesprekke binne die kerk eintlik gaan om die rol en die plek van die Bybel in die kerk. Dit gaan verder oor die vraag “of NG gemeentes die evangelie nog *plaaslik* relevant bedien binne die wêreld van die 21ste eeu.” Uit die besprekings hierbo is dit duidelik dat die kerk nie haar rol as evangeliese kerk kon uitleef nie. Belangrike redes hiervoor

is dat die kerk haar op sleeptou deur die politiek laat neem het maar ook deur die tydsgees ingesluk is. Die kerk se hermeneutiek oor kerk en samelewing is deur politieke en sosiale ontwikkeling bepaal en nie deur Skriftuurlike riglyne nie. Die kerk het toegelaat dat politieke en maatskaplike eise haar rig maar nie dat die kerk die politiek en sosiale ontwikkeling rig nie. Die gevolg was dat die kerk haar rol as profetiese kerk nagelaat het. Hiermee saam het die beskouing van die kerk verskuif van 'n gesagsinstelling (“so spreek die Here, Here) na 'n sosiale instelling (die proeftuin van God) na 'n mens-gesentreerde instelling (hoe word die sorg/behoefte) van die mens aangespreek? 'n Probleem is dat die Woord nie sentraal staan binne alle kerklike veranderinge en ontwikkelings nie.

Wat dus nodig is, is dat die Woord weer sentraal binne die kerklike handeling gestel moet word. Dit moet gedoen word met in agneming van die nuwe konteks waarin lidmate hulle tans bevind. Waar sosiale en kulturele invloede eers as kompetender met die kerk en haar boodskap beskou is, word dit nou as komplementêrend vir die kerk en haar boodskap beskou. 'n Groot probleem is egter dat lidmate nie vanuit die Woord begelei is om hierdie skuif te maak nie. In plaas daarvan dat vernuwung die Woord se sentraliteit bevestig het, word meer klem geplaas op die lidmaat, sy/haar bestaanswêreld en hoe die boodskap pas gemaak kan word om die postmoderne mens se behoeftes aan te spreek. Die kerk mag egter nooit van sy Woord-karakter wegkom nie. Tans word 'n woordluiheid binne die kerk beleef (Naudé, 2005: 28). Tydens die eerste predikante konferensie (20 - 22 Junie, 2005, in Bloemfontein) skryf Van Zyl (2005: 8) dat die Woord 'n grondpeiler vir predikante is. Hulle moet deurgaans met die Woord worstel. Predikante moet “mense van die Woord” wees.

Vir die kerk om die Woord sentraal in die kerklike gebeure te stel maar nogtans die konteks te verstaan, moet die *fokus weer op God* geplaas word. Cilliers (1998: 11,12) skryf dat verwondering oor God uit ons preke is. In die plek hiervan is 'n wettiese moralisme gevind wat mense net met vraagtekens gelaat het. Die verwondering waarvoor hy pleit moet tot verootmoediging lei en laasgenoemde moet op sy beurt weer in verwondering uitmond (Cilliers 1998: 12). Daarom is *sien* belangrik. Hy skryf “In die prediking handel dit daarom dat die prediker sy of haar alledaagse leefwêreld, en dié van die gemeente, in die lig van God se wêreld (koninkryk) sal sien, en dat die gemeente ook in hierdie visie, hierdie uitsig op God se wêreld sal deel. Dis om *jou wêreld nuut te sien, omdat God se wêreld in ons (ou) wêreld aangebreek het.*” Cilliers (1998) se voorstel is dat dit in die prediking oor die *verwondering oor God* moet gaan.

Die Woordgebeure kan nooit van die *perspicuitas/claritas* van die Bybel losgemaak word nie. Potgieter (1988: 95) handhaaf die standpunt dat die kerk en die teologie die verantwoordelikheid het om nie die gemeente se vertroue op die Woord van God te skok nie “maar om die verklaring van die Woord so helder en duidelik te fundeer dat die geloof eerder gevoed en versterk word.” Dit hang saam met sy standpunt tydens die opening van die Algemene Sinode in 1994 dat die Bybel nie interessanter gemaak hoef te word nie omdat dit reeds interessant is (sien Lategan, 1995: 78 - 82).

Hierdie sentraliteit van die Woord om die behoeftes/uitdagings van 'n veranderde samelewing aan te spreek, stel nuwe uitdagings aan die dominee-amp. Die dominee word lank reeds nie meer beskou as die “onaantasbare gesalfde van die Here nie”. North (2004: 100) noem dat die “hekwagtersrol” van die kerk en die predikant aan die afneem is. Hoewel die dominee-amp nog steeds 'n “visbakberoep” is, word die dominee in 'n *postmoderne wêreld* nog beswaarlik beskou as die bedienaar van ewige waarhede (sien Durand, 2002b). *Die verwagting is veel eerder dat die dominee kerklike werk en geloof moet bestuur*. Binne die *verbruikersamelewing* beskou baie kerklidmate hulleself nou as kliënte van die kerk. Die *probleem* van hierdie ontwikkeling is dat die evangelieboodskap tot 'n komoditeit (dit kan deur 'n kliënt gekoop word) verskraal kan word. Die *implikasie* is dat die dominee 'n “verkoopspersoon” van die evangelie moet word. Terselfdertyd moet hierdie nuwe proses ook bestuur word.

Die kerk moet egter bewus wees van die invloed van die *verbruikersamelewing* (sien Lategan, 2004a; Von Keyserlingk, 2005, North, 2004). Dikwels word die invloed van die verbruikersamelewing negatief beoordeel, terwyl dit juis 'n positiewe uitwerking op kerkopbou kan hê. Die verbruikersamelewing maak die kerk daarvan bewus dat hoewel die boodskap van die evangelie nie kan verander nie, dit noodsaaklik is dat die manier waarop die evangelie *bedien* word, aangepas sal word vir bepaalde omstandighede. Hier kan lesse van die verbruikersamelewing geleer word. Predikante moet dit duidelik maak dat die evangelie nooit as 'n winkelproduk hanteer kan word nie maar die aanbidding van die evangelie moet gerig wees op die omstandighede en behoeftes van lidmate. Hier wys North (2004: 114 - 115) daarop hoe sinvolle bemarkingstrategieë gebruik kan word om lidmate 'n sinvolle lewe binne die gemeente te laat belewe. Een so 'n voorbeeld is projekte wat 'n langtermyn lojaliteitsverhouding teenoor die gemeente kan bepaal.

Kritiek hierteen is voor die handliggend: Die dominee is 'n *bedienaar* van die Woord en nie 'n *handelaar* van die evangelie nie. Kommer oor die

kerk as winkel/besigheid, die kerklidmaat as kliënt en die dominee as handelaar is dus regverdig. Wat egter wel gevra moet word, is of die dominee in 'n postmoderne samelewing 'n *bedienaar* kan wees sonder om ook 'n *bestuurder* te wees? Hierdie vraag hang saam met die perspektief dat die bedienaar van die Woord ook die proses van bediening moet bestuur. Trouens sonder effektiewe bestuursvaardighede is dit onmoontlik vir die dominee om sy/haar verpligtinge soos verwoord in Artikel 9 van die Kerkorde van die Nederduitse Gereformeerde Kerk na te kom.

5. Samevatting

In die evaluering van die kerk se aard en plek in die samelewing het dit duidelik geword dat 'n groot probleem die verskraling van die Woord binne die kerk is asook die Skriftuurlike beginsel dat die kerk die liggaam van Christus is. Vir die kerk om kerk te wees, moet dit weer erns maak met die sentrale plek van die Woord (*sola Scriptura*) en haar eienskap as liggaam van Christus. Dit moet die bepalende invloed op die identiteit van die kerk wees.

Die Woord as basis moet die vertrekpunt wees om enige kerklike verandering en vernuwung aan te spreek.

Bibliografie

- BERKOUWER, G.C., SCHILLEBEECKX, E. & OBERMAN, H.A.1970. *Ketters of voortrekkers?* Kampen: J.H. Kok.
- BOSCH, D.J., KÖNIG, A. & NICOL, W.D. (Reds).1982. *Perspektief op die Ope Brief*. Kaapstad: Human & Rousseau.
- BURGER, C. 2005. *Ontmoetings met die lewende God*. Wellington: Bybelkor.
- CILLIERS, A. 2001. *Wat's die storie met die kerk?* Wellington: Lux Verbi BM.
- CILLIERS, J. 1998. *Die uitwysing van God op die kansel*. Kaapstad: Lux Verbi.
- CLOETE, G.D. & SMIT, D.J. (Samestellers). 1984. *'n Oomblik van waarheid*. Kaapstad: Tafelberg.
- DOUMA, J. 1983. *Verantwoord handelen*. Deel 1. Kampen: Kok.
- DURAND, J. 1984. *Belhar – krisispunt vir die NG Kerke*. In: Cloete & Smit (Reds.). 123 - 134.
- DURAND, J. 2002a. *Ontluisterde wêreld: Die Afrikaner en sy kerk in 'n veranderde Suid-Afrika*. Wellington: Lux Verbi BM.
- DURAND, J. 2002b. Hoe my gedagte-wêreld verander het: van ewige waarhede tot gekontekstualiseerde metafore. *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*. 43 (1&2): 64 - 70.
- DU TOIT, B. 2000. *God? Geloof in 'n postmoderne tyd*. Bloemfontein: CLF Uitgewers.
- DU TOIT, B. 2005. *Sprakeloos oor God: Hoe bly ek glo in 'n vreemde wêreld?* Wellington: Lux Verbi BM.

- GILIOMEE, H. 2004. *Die Afrikaners: 'n Biografie*. Kaapstad: Tafelberg
- GOLEMAN, D. 1996. *Emotional Intelligence*. London: Bloomsbury Publishing.
- GOLEMAN, D. 1998. *Working with emotional Intelligence*. London: Bloomsbury Publishing.
- GRAAFLAND, C. 1973. *Waarom nog gereformeerd?* Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok.
- HEYNS, J.A. 1969. *Sterwende Christendom?* Kaapstad: Tafelberg.
- HEYNS, J.A. 1989. *Teologiese Etiek 2/2*. Pretoria: NGKB.
- JONKER, W.D. 1998. *Selfs die kerk kan verander*. Kaapstad: Tafelberg.
- JOUBERT, S. 2005. Kerk se plek in die wêreld. *Perspektief*. Bylae tot die Rapport:1. Mei, 22.
- KERK EN SAMELEWING. 1990. *'n Getuigenis van die Nederduitse Gereformeerde Kerk*. Bloemfontein: Pro Christo-Publikasies.
- KÖNIG, A. 1982. *Versoening en eenheid*. In: Bosch, König & Nicol (Reds.): 53 - 65.
- LATEGAN, L.O.K. 1995. Kom nou prediker! Enkele riglyne vir betekenisvolle prediking as kommunikasie. *Communitas*. 2: 78 - 82.
- LATEGAN, L.O.K. 2004a. The church in the consumer society. *Acta Theologica*. 24 (2): 68 - 80..
- LATEGAN, L.O.K. 2004b. Die kerk as kragentrale vir die wêreld: opmerkings oor die kerk se advies en dienswerk. *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*. 45(3 & 4): 620 - 630.
- LUBBE, J.J. 2003. Van waar, Gehasi? 'n Kerkhistoriese perspektief op die "Nuwe Hervorming" in/en die NG Kerk. *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*. 44 (3&4): 378 - 398.
- POTGIETER, P.C. 1988. *Perspicuitas – vir wie?* In: Wethmar & Vos, (Reds.). 89 - 96.
- MEIRING, P. 2003. Versoening in Suid-Afrika na die Waarheids- en Versoeningskommissie: die rol van die NG Kerk. *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*. 44(1 & 2): 112 - 121.
- NAUDÉ, P. 2004. *Drie maal een is een*. Vereeniging: CUM.
- NAUDÉ, P. 2005. *Geesgedrewe gelowiges*. Wellington: Lux Verbi.
- NEL, A. 2003. *Op soek na God ... buite die kerk?* Kaapstad: Lux Verbi
- NICOL, W. 1989a. Gereformeerde meditasie. In: Theron & Kinghorn, (Reds.). 48 - 67.
- NICOL, W. 1989b. *Stem in die stilte: 'n Werkboek in Christelike meditasie*. Pretoria: Orion.
- NORTH, E.J. 2004. Die rol van bemarking in die kerk. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. 40(1 & 2): 99 - 115.
- ROSSOUW, J. 2005. *Kerkwees in 'n veranderde tegniese milieu: Gelowige Afrikaners vanaf die grafosfeer na die videosfeer*: <http://vryeafrikaan.co.za/lees.php?id=23>. Junie, 17.
- RUNIA, K. 1988. Wat is ketterij? In: Wethmar & Vos, (Reds.). 97 - 111.
- SCHROTENBOER, P.G. 1988. Reformed ecumenism: a study in church union dynamics. In: Wethmar & Vos, (Reds.). 113 - 130.
- SMIT, D.J. 1984. *Wat beteken status confessionis?* In: Cloete & Smit, (Reds.).14 - 38.
- THERON, P.F. & KINGHORN, J. (Reds.). 1989. *Koninkryk, kerk en kosmos: Huldigingsbundel ter ere van Prof. W.D. Jonker*. Bloemfontein: Pro-Christo Publikasies.

- VAN HUYSTSTEEN, W. 1986. *Teologie as kritiese geloofsverantwoording*. RGN Studies in Navorsingsmetodologie No 2. RGN: Pretoria.
- VAN NIEKERK, A. 1998. Postmodernisme en NG sending in die Nuwe Suid-Afrika. *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*. xxxix (4): 367 - 378.
- VAN NIEKERK, A. 2005. Die dood van dogma: Mense vra na moderne belydenis. *Perspektief*. Bylae tot die Rapport: 1. 26 Junie, 26.
- VAN WYK, J.H. 1989. *W.D. Jonker as ekklesioloog*. In: Theron & Kinghorn, (Reds.). 74 - 86.
- VAN ZYL, H. 2005. Kerklike byeenkoms: grondpeilers vir predikante. *Volksblad*: 8. Junie, 21.
- VERHOEF, P.A. 1989. *Die boek Haggai*. Kaapstad: NGK Uitgewers.
- VON KEYSERLINGK, C. 2005. Bemark kerk reg en lok mense. *Sake-Rapport*: 9. Mei, 29.
- WETHMAR, C.J. & VOS, C.J.A. (Reds.). 1988. *'n Woord op sy tyd*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.